

onderwerpen zijn zeer evenwichtig over het Noorden en het Zuiden verdeeld (ieder met vier opstellen bedacht), waarbij het artikel van Sluyter, dat beide raakt, als draaispil fungeert. Van te maken opmerkingen wil ik er slechts twee kwijt. Montias heeft op bladzijde 166 een foutje (geen drukfout) gemaakt door het totaal aantal kopers in de jaren 1620-1638 op 168 te stellen. Dit moet 178 zijn. Eerst dan zijn de — te corrigeren — percentages kloppend te krijgen. Maar wat de lezer vooral treft vind ik het vrijwel samenvallen van kunst met schilderwerk. Men zou toch ook kunnen denken aan glas- en graveerkunst, naaldwerk en tapijten, aardewerk, porselein en tegel(tableau)s, meubels en dergelijke.

Ad van der Woude

B. Panhuysen, *Maatwerk. Kleermakers, naaisters, oudkleerkopers en de gilden (1500-1800)* (Dissertatie Utrecht 2000, IISG studies en essays XXX; Amsterdam: Stichting beheer IISG, 2000, 338 blz., f58,-, ISBN 90 6861 190 9).

Voorwoorden bij dissertaties bevatten vaak klaagzangen over het moeilijke bestaan van de promovendus. Panhuysen gaat zelfs zo ver haar familie en vrienden gerust te stellen dat het schrijven van een volgend boek op zich zal laten wachten (10). Eigenlijk is dat lamste vreemd, want van diegene die erin slaagt de meesterproef af te leggen, mag verwacht worden dat die het vak gaat uitoefenen. Bij kleermakers hoort daar het naaien bij en in ons geval het schrijven. Het zou jammer zijn als Panhuysen ons lang laat wachten, want zij heeft een leesbaar boek geschreven. Zij heeft veel documentatie en literatuur verwerkt en de resultaten helder uiteengezet, zoals ook blijkt uit de titels van haar hoofdstukken: 'Een stoffig verleden', 'Het kleermakersgilde', 'Trends in de vraag naar kleding', 'De norm: de meesterkleermaker', 'Kleuren maken de vrouw', en 'In de marge: de handelaren in tweedehands kleding'.

In 'Een stoffig verleden' wordt de probleemstelling ontwikkeld rond de vraag hoe de gilden hun positie hebben weten te consolideren. Dit probleem wordt toegespitst op de vraag hoe zij hun monopolie op de afzetmarkt van hun product konden effectueren. Omdat het bezit van naald en draad al voldoende was om het vak uit te oefenen, is de kledingbranche een geschikte case om de marktbeheersingsstrategieën van de gilden te onderzoeken (13). Bij deze economische vraagstelling is de auteur tevens geïnteresseerd in processen van uitsluiting, zoals van joden (alleen toegelaten in de oudkleerkoperij) en van vrouwen (bij wie speelt dat vrouwenarbeid grotendeels aan de aandacht van gildenhistorici is ontsnapt; ten onrechte, zoals ook dit boek aantoont). Het interpretatiekader van Panhuysen is economisch, zoals blijkt uit de gedachte dat de gilden bijdragen aan de reductie van transactiekosten voor producenten en consumenten, waaronder de kosten voor het verkrijgen van informatie en de waardebeoordeling van goederen en diensten, en de opvattingen van Mancur Olson over de logica van collectieve actie. Centrale elementen in haar model voor het functioneren van een gilde bij het handhaven van zijn monopolie zijn: collectieve belangenbehartiging met bevoegdheden en dwangmiddelen, publieke functies waardoor de stedelijke overheid baat heeft bij de gilden en selectieve prikkels ten gunste van participatie in het gilde en naleving van de gildewetten. Er komt zelfs een prachtig samenvattend schema aan te pas (26). Als lezer verwachtte ik nu een aantal hypothesen, die het mogelijk zouden maken dit model te toetsen. In plaats daarvan volgt evenwel een methodische verantwoording van twee pagina's, die niet meer omvat dan de beperking van het archiefmateriaal (voornamelijk de steden Amsterdam, Haarlem, Den Bosch en Zutphen) en een overzicht van de hoofdstukken (27-28). Hoe leesbaar en informatief de hoofdstukken

op zichzelf ook zijn, vergeleken met het ontwikkelde model staan zij te zeer op zichzelf. Het slot van het hoofdstuk over het kJeermaekersgilde bijvoorbeeld is te algemeen en te kort om te begrijpen met welke specifieke middelen uit het geschetste model deze gilden nu hun monopolie konden handhaven (89-90).

Dit bezwaar geldt ook voor de andere hoofdstukken. Voor alle duidelijkheid: de hoofdstukken vind ik stuk voor stuk fraaie en informatieve essays. Mijn bezwaar geldt de mate waarin zij antwoord geven op de opgeworpen probleemstelling en het ontwikkelde model toetsen. Ook het korte slothoofdstuk ('Een begrensde monopolie'; in de kopregel helaas verkeerd weergegeven als een 'onbegrensde' monopolie) grijpt daarop te weinig terug. Onder het kopje 'Marktcondities' wordt enkel ingegaan op de factoren die bepaalden of producenten en verkopers zich al dan niet aan de gildewetten conformeerden (dus alleen het derde element van het model). Deze factoren zijn de schaal van de afzetmarkt (waarbij schaalvergroting als gevolg van urbanisatie zowel de externe als interne verhoudingen van de gilden beïnvloedde) en de aard van de markt. Ten aanzien van deze laatste factor concludeert de onderzoekster dat het gezag van de gilden in de praktijk slechts een bepaald gedeelte van de afzetmarkt bereikte (voornamelijk de maatkleding) (272-275). Hierna volgen twee paragrafen ('Het gildenmonopolie onder vuur' en 'Gevestigden en buitenstaanders'), die duidelijk maken hoe de gilden tenslotte ten onder zijn gegaan. Toen de gilden zich aan het eind van de Middeleeuwen en het begin van de vroegmoderne tijd aan de veranderende marktverhoudingen moesten aanpassen, waarbij de uitbreiding van de markt buiten de maatkleding allerlei mogelijkheden bood aan nieuwkomers, joden en vrouwen, trachtten de gilden hun marktaandeel te behouden door de gelederen te sluiten en vervolgens, toen dat niet lukte, door over te gaan op een strategie van insluiting van groepen die hen bedreigden (kleerwinkeliers en wollenaaisters) (278). Deze opzet van het slothoofdstuk wekt de indruk dat de probleemstelling van het boek niet zozeer was hoe de gilden hun monopolie behielden, maar hoe zij het kwijt raakten. Dat is ook een interessant probleem, maar wel een ander dan beloofd. Deze structurele kritiek neemt niet weg dat het boek op uitvoerig archiefonderzoek steunt en in de hoofdstukken inzicht geeft in wat er behandeld wordt. Gezien haar kwaliteiten als schrijfster (zij het met soms een te trendy taalgebruik, zoals 'een deuk slaan in het mannelijk monopolie van de meesterkieernmakers' (234)) is het wachten op haar volgende publicatie.

Bob Reinalda

A. Goosens, *Les inquisitions modernes dans les Pays-Bas méridionaux 1520-1633*, I, *La législation*, II, *Les victimes* (Spiritualités et pensées libres; Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles, 1997, 1998, 215 + 251 blz., resp. Bf 995,- en Bf 1100,-, ISBN 2 8004 1170 8 resp. 2 8804 1199 6).

De inquisitie is een beladen onderwerp in de geschiedschrijving, vol clichés en vooroordelen. In haar studie over de inquisitie in de Zuidelijke Nederlanden heeft de auteur zich ten doel gesteld om dit thema zonder vooringenomenheid te bestuderen op basis van eigen onderzoek in de daarvoor aangewezen archieven (Simancas, Brussel, Rijssel) en door het resultaat van eerdere studies opnieuw kritisch onder de loep te nemen. Nadat zij op dit onderwerp is gepromoveerd aan de Université Libre te Brussel, presenteert zij haar studie nu voor een breder publiek in twee delen: het eerste deel gewijd aan de wetgeving, het tweede deel aan de slachtoffers.